

ВІДГУК
офіційного опонента Сопівник Ірини Віталіївни
на дисертацію Гончар Людмили Вікторівни
«Теоретико-методичні засади формування гуманних батьківсько-
дитячих взаємин», подану на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.07 – теорія і методика виховання

У сучасному суспільстві затребуваними є цінності життя і здоров'я людини, сім'ї і батьківства, справедливості і права, свободи і гідності та ін. Особливе значення упродовж тисячоліть людського існування належить цінностям сім'ї та батьківства. Добробут, стабільність, цінності, культура окремої сім'ї – визначають рівень розвитку певного суспільства. Щасливе сімейне життя є передумовою здоров'я людини (фізичного, психологічного, соціального, духовного), її самореалізації, досягнення успіху в професійній сфері. І навпаки, сімейні конфлікти, насилля, негуманні батьківсько-дитячі взаємини загрожують порушенням нормальної життєдіяльності людини. Незважаючи на те, що проблема конфлікту поколінь, відносин «батьки-діти» вивчалася ще стародавніми мудрецами, проте й до сьогодні не вирішена. Саме тому існує гостра необхідність обґрунтування нових шляхів формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин. На вирішення такої важливої суспільної проблеми спрямована дисертаційна робота Гончар Людмили Вікторівни.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до чітко визначеного наукового апарату. Тема, об'єкт, предмет, мета дослідження узгоджені та цілісно визначають стратегію наукового пошуку. Застосування адекватних методів наукового пошуку дозволили отримати нові для педагогічної науки результати. Зокрема дисертантом вперше уперше обґрунтовано структурно-функціональну модель формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи та визначено педагогічні умови її ефективної реалізації (збагачення когнітивної, емоційно-ціннісної та поведінково-діяльнісної складових гуманних взаємин молодших школярів і підлітків з батьками у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи; підвищення батьківської компетентності з метою гуманізації батьківсько-дитячих взаємин у сім'ї; орієнтація класних керівників початкової та основної школи на формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин; узгодження виховних позицій вчителів і батьків у формуванні гуманних батьківсько-дитячих взаємин на засадах партнерської взаємодії; організація спільної культурно-дозвіллевої діяльності батьків і дітей молодшого шкільного і підліткового віку, спрямованої на оптимізацію гуманних взаємин між ними).

Структура дисертаційної роботи відрізняється логічною побудовою. Так, у першому розділі представлено наукові підходи до визначення понять “гуманізм”, “гуманність”, “гуманні батьківсько-дитячі взаємини”; уточнено сутність поняття “гуманні батьківсько-дитячі взаємини” стосовно дітей

молодшого шкільного і підліткового віку та їхніх батьків; визначено компоненти, критерії й відповідні показники сформованості гуманних взаємин батьків з дітьми молодшого шкільного і підліткового віку. У другому розділі розкрито роль сім'ї як середовища гуманізації дитини; проаналізовано основні наукові підходи до вивчення батьківсько-дитячих взаємин у сім'ї; з'ясовано роль та сутність виховного потенціалу сім'ї у формуванні гуманних батьківсько-дитячих взаємин за сучасних суспільних умов; схарактеризовано основні чинники виховного потенціалу сім'ї, які найбільшою мірою впливають на гуманізацію взаємин між батьками і дітьми. У третьому розділі розкрито методичку констатувального етапу експерименту, проаналізовано стан сформованості гуманних батьківсько-дитячих взаємин; визначено рівні сформованості гуманних взаємин дітей молодшого шкільного і підліткового віку з їхніми батьками та рівні сформованості готовності батьків до гуманних взаємин з дітьми молодшого шкільного і підліткового віку. У четвертому розділі обґрунтовано структурно-функціональну модель формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи та педагогічні умови її ефективної реалізації. У п'ятому розділі розкрито впровадження у практику шкіл педагогічних умов формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин; висвітлено аналіз результатів формувального етапу експерименту в динаміці сформованості гуманних взаємин батьків з дітьми молодшого шкільного і підліткового віку.

Провідною ідеєю дисертаційної роботи є реалізація системного підходу, що забезпечив можливість здійснення комплексного аналізу проблеми формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин. Такий підхід дав можливість дисертантці узагальнити теоретичні напрацювання та емпіричні дані, з метою отримання цілісного уявлення про батьківсько-дитячі взаємини. Важливо відзначити також, що у процесі дослідження застосовано також міждисциплінарний підхід, який забезпечив висвітлення особливостей формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин крізь призму окремих наук і галузей знань.

Заслуговує на увагу те, що дисертанткою в роботі визначаються критерії, показники та рівні сформованості гуманних батьківсько-дитячих взаємин. У дисертаційній роботі уточнюється поняття «гуманні батьківсько-дитячі взаємини». На нашу думку це є надзвичайно важливо, оскільки на сьогодні в науці, зокрема педагогічній, немає термінологічної чіткості, існує багато визначень одного і того ж поняття, які різняться за суттю.

Дисертаційна робота відзначається як теоретичним значенням одержаних результатів, так і практичним. Зокрема, здобувачем розроблено: методичне забезпечення процесу формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин (програма семінарських занять для вчителів «Оптимізація формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин», програма «Крокуємо до гуманності у взаєминах» (окремо для молодших школярів та підлітків), програму «Виховуємо гуманність у взаєминах з молодшими школярами» (для батьків учнів 1–4 класів) та «Виховуємо гуманність у взаєминах з

підлітками” (для батьків учнів 5–9 класів), програму тренінгу для молодших школярів і батьків “Щаслива сім’я”); методичні посібники для вчителів “Виховання підлітків у неповній сім’ї”, “Соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім’ї”, “Формування сімейних цінностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів”, методичні рекомендації для вчителів і батьків “Консультавання сім’ї”, “Батьки і діти: як досягти взаєморозуміння”, “Виховання дітей у сім’ях різного типу”, “Виховання підлітків: лекції для батьків”; комплексну методику педагогічного діагностування рівнів сформованості гуманних взаємин у дітей молодшого шкільного і підліткового віку та їхніх батьків. Матеріали дисертації можуть бути використані для розширення змісту курсу лекцій, практичних і семінарських занять з навчальних дисциплін “Педагогіка сімейного виховання”, “Психологія сім’ї”, “Соціально-педагогічна робота з дітьми із сімей різного типу” тощо у закладах вищої освіти, у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Цінним напрацюванням дисертанта є те, що результати дисертаційного дослідження широко впроваджено у практику: у навчально-виховний процес середньої загальноосвітньої школи № 12 м. Києва (довідка № 102 від 08.09.2017 р.), Крюківщинської загальноосвітньої школи I–III ступенів Києво-Святошинської районної державної адміністрації Київської області (довідка № 47 від 11.03. 2017 р.), Пархомівського НВК “Загальноосвітня школа I–III ступенів – ДНЗ” Київської області (довідка № 45 від 29.05.2017 р.), загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2 м. Копичинці Гусятинського р-ну Тернопільської області (довідка № 177 від 7.09.2016 р.), загальноосвітньої школи I–III ступенів с. Увисла Гусятинського р-ну Тернопільської області (довідка № 161 від 10.09.2016 р.), загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3 м. Снігурівка Миколаївської області (довідка № 245 від 18.09.2015 р.), Кубряцької загальноосвітньої школи I–III ступенів Веселинівського р-ну Миколаївської області (довідка № 145 від 9.10.2017 р.), Іршанського НВК “Гімназія – ДНЗ” Володарсько-Волинської районної державної адміністрації Житомирської області (довідка № 84 від 22.05.2017 р.), Бубнівсько-Слобідського НВК “Загальноосвітня школа I–III ступенів – ДНЗ” Черкаської області (довідка № 56 від 07.09.2017 р.).

Дисертаційне дослідження виконане на високому методологічному рівні, містить нові оригінальні наукові положення та висновки, що мають значну теоретичну і практичну цінність. У цілому вони вирішують важливу наукову проблему розробки теоретико-методичних засад формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин.

Автореферат відповідає змісту дисертації, значний обсяг публікацій із проблеми дослідження: монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації, а також фахові статті у вітчизняних та зарубіжних виданнях повною мірою висвітлюють її основні положення та підтверджують ґрунтовність виконаного дослідження.

Позитивно оцінюючи результат наукового пошуку, вважаємо за необхідне звернути увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви й можуть слугувати підґрунтям для дискусії, зокрема:

- У першому розділі роботи варто було б більш детально зупинитися на внеску ряду дослідників (І.Сіданіч, В.Даринської, І.Рахманінової, Ю.Сидоренко та ін.), що досліджували проблему відносин батьків і дітей молодшого шкільного та підліткового віку. При цьому необхідно чітко виокремити аспекти, які ще не досліджені або ж у сучасних умовах набувають нового значення.

- Гуманні батьківсько-дитячі взаємини можуть будуватися за умови високого рівня культури і духовності як батьків, так і дітей. Проте, в сучасному світі у цілому, так і в українському суспільстві ми спостерігаємо тенденції до наростання насилля, тероризму, нетерпимості, приниження гідності людини, споживацтво, егоїзм та багато інших проявів бездуховності та аморальності. Тому у дисертаційній роботі варто було б зупинитися на аналізі трансформацій батьківсько-дитячих відносин на різних історичних етапах під впливом цінностей конкретного суспільства, а також запропонувати шляхи «духовного зцілення» підростаючого та молодого покоління.

- Дисертаційна робота ґрунтується на ряді методологічних підходів (гуманістичний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, компетентнісний, системний, суб'єкт-суб'єктний). Проте, робота значно б виграла при застосуванні в процесі дослідження антропологічного, культурологічного, цивілізаційного підходів.

- У третьому розділі здобувач розкриває методику констатувального етапу експерименту, аналізує стан сформованості гуманних батьківсько-дитячих взаємин. На нашу думку, варто було б більш детально зупинитися на технічній стороні методики опрацювання даних опитування і визначення рівні сформованості за окремими показниками на основі відкритих запитань. Це б дозволило розширити можливості застосування пропонованих методик діагностики й іншим дослідникам.

- У таблицях третього і п'ятого розділів варто було б поряд із відсотковими значеннями подавати й абсолютні.

- У четвертому розділі обґрунтовано структурно-функціональну модель формування батьківсько-дитячих взаємовідносин та педагогічні умови її реалізації, подано різноманітні форми і методи роботи з батьками та учнями. Проте, варто було б також врахувати і національні виховні традиції, народну педагогіку, фольклор. Недостатньо відображені у роботі й виховні можливості засобів мистецтва, зокрема музики і кіно.

- В сучасних умовах інформаційного суспільства усе більше населення країни, зокрема дітей і молоді, перебуває у віртуальному просторі. Саме тому варто було б показати вплив і роль інформаційних технологій на формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин, спрогнозувати ці впливи на майбутнє.

Зазначені побажання можна розглядати у полемічно-дискусійному плані, вони не знижують загальної цінності наукової роботи.

Дисертаційна робота Гончар Людмили Вікторівни є завершеним, самостійним дослідженням, що має теоретичне і практичне значення. У процесі роботи над дослідженням автором здійснено вагомий вклад у розвиток теорії виховання. Дисертаційна робота «Теоретико-методичні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин» заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор Гончар Людмила Вікторівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

І. В. Сопівник

Григоріє Сопівник І. В. засвірюю
Учений секретар НУБіП України
Гарашевська О.В.

